

УДК 338.48

<https://doi.org/10.56122/..v1i1.59>

ОШ ОБЛАСТЫНЫН АЙМАГЫНДА ИЧКИ ТУРИЗМДИН ӨНУГҮҮ БАГЫТТАРЫ

Куйчиев Асадулло Сулайманович - тех.и.к., доцент,
Абдылдаева Мээр - ТИББ-21 тайпасынын магистранты

НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ ВНУТРЕННЕГО ТУРИЗМА В ОШСКОЙ ОБЛАСТИ

Куйчиев Асадулло Сулайманович - к.т.н., доцент,
Абдылдаева Мээр - ТИББ-21 магистрант

DIRECTIONS FOR THE DEVELOPMENT OF DOMESTIC TOURISM IN THE OSH REGION

Kuychiev Asadullo Sulaimanovich - Candidate of Technical Sciences,
Associate Professor,
Abdyldaeva Meer - TIBB-21 undergraduate

Аннотация

Борбордук Азия мамлекеттеринин ичинен жаратылышынын өзгөчөлүгү, ыңгайлуу географиялык жайгашуусу жана көп улуттуу маданияты менен Кыргызстан айырмаланып турат. Кыргызстандын бардык аймактары өз алдынча табигый артыкчылыктарга ээ. Ошондой эле Ош областынын аймагы да кайталангыс жаратылышы менен белгилүү. Макалада Ош областынын аймагында орун алган эс алуучу жайлар, рекреациялык аймактар жана объектилерге жалпы мүнөздөмө берилген. Ошондой эле аймактын тоолуу жана түздүктүү рельефинин микроклиматы жана жаратылыш шарттары каралган. Теманы изилдөөдө автор алдын ала түзүлгөн пландын негизинде иш алып барган. Тиешелүү илимий адабияттардан маалыматтар алынып, аларга шилтемелер берилген. Макалада жыйналган маалыматтар илимий–практикалык мааниге ээ экендиги менен айырмаланат. Макада илимий басылмалар койгон талаптарга толук жооп берет жана басмага сунушталат.

Негизги сөздөр: ички туризм, ыйык жерлер, саякат, зыярат, жаратылыш шарттары.

Аннотация

Среди стран Центральной Азии Кыргызстан выделяется своими природными особенностями, удобным географическим положением и многонациональной культурой. Все регионы Кыргызстана имеют свои природные преимущества. Территория Ошской области также известен своей уникальной природой. В статье дана общая характеристика зон отдыха, рекреационных зон и объектов, расположенных в Ошской области. Также учитываются микроклимат и природные условия горной и равнинной местности региона.

При исследовании темы автор работал на основе заранее составленного плана. Информация взята из соответствующей научной литературы и даны ссылки. Собранные в статье данные отличаются тем, что имеют научное и практическое значение. Статья полностью соответствует требованиям научных публикаций и рекомендована к публикации.

Ключевые слова: внутренний туризм, святые места, путешествие, паломничество, природные условия.

Annotation

Among the countries of Central Asia, Kyrgyzstan stands out for its natural features, convenient geographical location and multinational culture. All regions of Kyrgyzstan have their natural advantages. The territory of the Osh region is also known for its unique nature. The article gives a general description of recreation areas, recreational areas and facilities located in the Osh region. The microclimate and natural conditions of the mountainous and flat terrain of the region are also taken into account.

When researching the topic, the author worked on the basis of a predetermined plan. The information is taken from the relevant scientific literature and references are given. The data collected in the article differ in that they have scientific and practical significance. The article fully complies with the requirements of scientific publications and is recommended for publication.

Key words: domestic tourism, holy places, travel, pilgrimage, natural conditions.

Кыргызстандын экономикалык өсүшүнө салым кошо турган негизги тармактардын бири катары ички жана сырткы туризм эсептелет. Анткени Борбордук Азия мамлекеттеринин ичинен жаратылышынын өзгөчөлүгү, ыңгайлуу географиялык жайгашуусу жана көп векторлуу маданияты менен Кыргызстан айырмаланып турат. Кыргызстан эгемендикке ээ болгондон тартып эле туризм тармагын өнүктүрүү үчүн мамлекеттик деңгээлде көңүл бурулуп тиешелүү чечимдер кабыл алынууда. Алардын бири катары 2021-жылдын 18 декабрында Кыргыз Республикасынын Президенти Садыр Жапаров кол койгон “Кыргыз Республикасында туризмди өнүктүрүүнү колдоо жөнүндөгү” Жарлыкты айтууга болот. [4] Кыргызстандын бардык аймактарда Жарлыкта кабыл алынган чечимдер жана токтомдорду турмушка ашыруу боюнча иш чаралар аткарылууда.

Ички туризм деп белгилүү бир мамлекеттин жарандарынын ошол эле мамлекеттин аймагында саякат жасоосун айтабыз.[6] Кыргызстанда анын ичинен Ош областында да ички туризм жылдан жылга өсүп келе жаткан тармактардын бири болуп эсептелет. Ички туризмден түшкөн кирешенин көлөмү да жыл сайын артып келе жатат. Жергиликтүү тургундар да бизнестин бул түрүн жер-жерлерде өнүктүрүүнүн жолдорун издешүүдө. Мисалы кышкысын тоолуу жолдордун боюнда чана тепкен жерлердин уюштурулушу, жаз айларында саамал ичүүчү жайлардын ачылышы жана башкалар. Тоолуу аймактарда сезондук эс алуучу жайлардын саны жыл сайын артып келе жатат.

1-сүрөт. Кожо келен капчыгайы

Ош областы Кыргызстандын түштүк-батышынан, Фергана өрөөнүнүн чыгышынан орун алып, түштүгүнөн Памир-Алай тоо системасы менен курчалып турат. Областын аймагы табийгый кооз жерлерге бай. Тарыхый маалыматтарга таянсак, Ош шаары аркылуу байыркы соода түйүнү болгон Улуу Жибек жолу өткөн. Шаар Кыргызстандагы эле эмес, борбордук азиядагы байыркы шаарлардын катарын толуктайт. Ош шаарынын жана айланадагы айыл кыштактардын тарыхы терең. Ошко жакын жерден дагы бир байыркы шаар өзгөн орун алган. [1] Ошондуктан аймакта тарыхый окуяларга, маданий-руханий өзгөчөлүктөргө жана диний үрп-адаттарга байланышкан, жергиликтүү элдер зыяраттаган жерлер өтө көп. Аларга сокралдык эстеликтерден тартып, ыйык жерлерге чейин кирет. Бул жерлердин айрымдары тиешелүү мамлекеттик органдар тарабынан коргоого алынып, көзөмөлдөнүп турса, айрымдарын жакын жайгашкан элдин арасынан чыккан кишилер өздөрү эле тейлешет. Элдер ыйык жерлерди түрдүү себептер менен зыярат кылышат. Бирде ата-бабалардын арбактарына куран окуганга барса, бирде дартка даба издеп, дагы бирде турмуштук көйгөйлөргө чечим издеп келгендер да бар. Кыргызстандын аймагында табийгый ыйык жерлердин саны жасалма объектилерге салыштырмалуу бир топ көп. Мунун негизги себептеринин бири болуп, жергиликтүү элдин көчмөн турмушу эсептелет. Мындай жерлерде көпчүлүк учурларда ошол мезгилдердеги эл тааныган кишилердин сөөгү коюлган болуп чыгууда. Көчмөн турмуштун шартында байыркы мезгилдерде кайтыш болгон кишилердин сөөгү жалгыз жалгыздан ар кайсы жерлерге жашырылган болуш керек. Мунун себеби айыл кыштактардын биринен бири алыс жайгашкандыгы жана каза болгон кишинин сөөгүн узак убакыт сактап, тиешелүү жерлерге жеткирүү мүмкүнчүлүгүнүн жоктугу болгон. Ошентип жер жерлерде, булактардын жанында, дарак өскөн жерлерде мазарлар же ыйык жерлер пайда болуп, элдер мындай жерлерди булгабастан, жаратканга сыйынып, тилек максаттарын кудайдан сурап, түрдүү диний салт санааларды аткарып келишкен. Мындан бир нече жылдар мурун ыйык жерлердеги бак-дарактарга чүпүрөк байлаган адатка айланган эле. Кийинчерээк

акырындап мындай көрүнүш азая баштагансыйт. Бул салттын Ислам динине тийешеси жок экендигин эл биле баштагандан кийин, ыйык жерлерибизде аткарылуучу салтка айланган көрүнүштөр да жаңыча түс ала баштады. Бул болсо калк арасында Ислам дининин кеңири жайылып бара жаткандыгынын белгиси. Негизинен жергиликтүү жашоочулар жылдын жаз, жай жана күздүн башталышында башкача айтканда, жылуу мезгилдерде ыйык жерлерди зыярат кылууга, эс алууга көп барышат. Маалыматтарга таянсак, Фергана өрөөнүндө 250 дөн ашуун эл зыярат кылуучу жерлер белгилүү. Алардын басымдуу бөлүгүн диний ырым-жырымдыр өткөрүлүүчү мазарлар түзөт. Ошолордун көпчүлүгү Кыргызстандын аймагында жайгашкан (Ош, Жалал-Абад, Кадамжай, Араван, Ала-Бука ж.б.). Ал эми филология илимдеринин доктору Гулнара Айтпаеванын маалыматы боюнча Түштүк кыргызстандын эле аймагында 400дөн ашуун эл зыяраттаган жана эс алуучу жерлер аныкталган[2] Мындай жерлер негизинен тоолордо же тоо алдындагы булактарга жана сууларга жакын орун алган. Айрым маалыматтарга таянсак, мындай жерлер өзүнчө биосфералык коруктун функциясын да аткарууда.[3] Мисалы Кадамжай районунда жайгашкан Гөзөл ата аймагында кызыл китепке кирген Бейиш кушу (Tersiphone paradise) деп аталган канаттуулар кезигет. Ал эми Абшыр ата эс алуу аймагында да Кызыл китепке кирген Көк куш (Myophonous caeruleus) деп аталган канаттууну кезиктирүүгө болот. [3] Бул фактылар ыйык жерлер жайгашкан аймактарда кээ бир жоголуп бара жаткан өсүмдүктөрдү да кезиктирүү мүмкүнчүлүгү жогору экендигин белгилейт. Демек ыйык деп саналган жерлердин биологиялык илимдер үчүн да мааниси чоң экендиги талашсыз. Адатта мындай жерлер калк жыш жайгашкан жерлерден анчалык алыс эмес орун алган. Тарыхый маалыматтарга караганда ыйык деп эсептелчү жерлердин басымдуу бөлүгү 19 кылымда Падышалык Россиянын Орто Азияны басып алуу мезгилинде пайда болгон экен. Себеби орус аскерлери жалпы диний ишмерлерди куугунтукка ала баштаганда, молдолор жана эшен калпалар тоолордун арасына качып барып, элге диний билим берүүсүн уланткан экен. Бара бара бул жерлер ыйык эсептеле баштап, эл арасында мындай жерлердин тарыхы жөнүндө уламыштар тарала баштаган. Ыйык жерлердин жайгашуу жыштыгы боюнча Араван, Ноокат, Карасуу райондору өзгөчөлөнүп турат. Алыскы Алайку жана Чоң Алай өрөөнүндө да бир нече корголуучу аймактар жана эл зыярат кылуучу жерлер бар. Алардын басымдуу бөлүгү сакралдык маанидеги объектилер.

Ош шаарында Сулайман-Тоо, Араван районунда Дулдул-Ат, Ноокат районунда Сахаба, Абшыр-Ата, Карасуу районунда Кожокелен, Өзгөн районунда Эшен-Ата, Көк-Тонду мазар, Чоң Алай районунда Алтын мазар Тамчы Ата же Чоң мазар, Тал мазар же Эшен ата мазары жана ушул сыяктуулар жайгашкан. Белгилеп кетчү нерсе жогоруда аты аталган жерлердин бардыгы диний жана маданий туризм объектилерине кирет. Эреже катары мындай жерлерде диний сабаты бар кишилер кароолчулук кылышып, зыяраттап келегендерге куран окуп дуба кылышат. Жогоруда белгилегендей бул кишилер эл тарабынан шайланып, белгилүү мөөнөттө орун алмашып турушат.

Жергиликтүү тургундар даталуу күндөрдө, жайкы эс алуу учурунда үй-бүлө мүчөлөрү менен же башка топтор менен ыйык жерлерге бир күндүк сапар уюштурушат. Айрым учурларда гана 2 же андан ашык күнгө барышат. Эс алуунун эң активдүү мезгили апрелдин аягы май-июн айларына туура келет. Соңку кездерде бир күндүк же кыска мөөнөттүү турларды уютуруу кеңири жайылууда. Мисалы Ош шаарындагы Драма театрынын жанында жай мезгилдеринде автобустар саякатчыларды ташуу үчүн кезек күтүшөт. Саякатчыларды соцтармактар аркылуу туристтик агенттер алдын ал чогултушат. Мында Алай районунун

Кежиге көлүнө, Абшыр-Ата шаркыратмасына, Каракой капчыгайына, Кара шоро капчыгайына жана башка көптөгөн туристтик маршруттарга барууга болот. Булардан башка да көптөгөн жеке менчик туризм агенттиктери тоо туризми боюнча өздөрүнүн кызматтарын сунушташууда. Жалпылап айтканда Ош областынын аймагында ички туризмди өнүктүрүүгө бардык керектүү шарттар бар жана бул тармак жакынкы келечекте бюджет түзүүчү тармактардын бирине айланат деп ишенүүгө болот.

Колдонулган адабияттар:

1. Куйчиев Асадулло Сулайманович, Абдылдаева Мээр. Ош областынын рекреациялык мүмкүнчүлүктөрү. “Магистранттардын илимий демилгелери”. Конференциянын материалдары, 2023.
2. Святые места Юга Кыргызстана: Природа, Манас, Ислам. Культурно исследовательский центр Айгине. Бишкек-2013.
3. Ахмадалиев Ю.И. Этноэкология. Фергана-2021.
4. Политклиника. <https://www.youtube.com/channel/UCSvxLfdXfLFsnxu8Y61HXg>
5. Куйчиев А.С. Перспективы развития туризма в Кыргызстане. Архангайский педагогический университет. Монголия 2022 г.
6. Викисловарь.
7. Энциклопедия Ошской области. Фрунзе 1987г.